

Душка Б. КЛИКОВАЦ*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 20. 12. 2022.
Прихваћен: 22. 2. 2023.

О УПОТРЕБИ РЕЧИ *УКЉУЧУЈУЋИ* – СИНТАКСИЧКИ, СЕМАНТИЧКИ И СТИЛСКИ АСПЕКТ**

Реч *укључујући* може бити облик глаголског прилога садашњег од глагола *укључивати*, може бити предлошки израз, али се, нарочито у преводима с енглеског језика, појављује и као речца, како то илуструје пример *Потреси су се осетили широм западне Турске, укључујући у Истанбулу*. У раду се анализира оваква употреба речи *укључујући* – њени синтаксички, семантички и стилски аспекти. Утврђује се да се у таквој употреби она синтаксички понаша као речца, да њен допринос тексту није семантички, него стилски, те да се она показује као једно од обележја бирократског језика.

Кључне речи: савремени српски језик, реч *укључујући*, позајмљенице из енглеског језика, бирократски језик.

1. Увод

Овај рад је посвећен пре свега употреби речи *укључујући* у примерима као што су следећи:

- (1) Potresi su se osetili širom zapadne Turske, **uključujući u Istanbulu** [...].
- (2) Povratak partije Pravo i pravda na vlast pratila je veća napetost u odnosima sa Nemačkom, **uključujući zbog odbijanja Varšave da primi tražioce azila u vreme rekordnog priliva izbeglica u EU 2015. i 2016.**

Разматраћемо синтаксичке, семантичке и стилске аспекте те употребе. У синтаксичкој анализи служићемо се појмовно-терминолошким апаратом комуникативно-граматичког приступа синтакси који је развио Љ. Поповић

* klikovac@fil.bg.ac.rs

** Рад је урађен у оквиру пројекта „Српски језик и његови ресурси – теорија, опис и примене“ (бр. 178006), који је финансирало Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

(¹⁵2014, 2019). Грађу за ово истраживање сачињавају примери из електронског Корпуса српског језика (<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs>; у овом раду: ЕК) и са интернета (прикупљени преко претраживача Google).¹

2. Укључујући као глагол

Изворно, *укључујући* је облик глаголског прилога садашњег (одсад: ГПС) глагола *укључивати*. Тај глагол је прелазан – захтева као допуну именичку јединицу у акузативу без предлога:

- (3) [Т]елевизије опширно јављају о току догађаја, укључујући у програм извештаче са лица места. (ЕК)

Чини се да у вези с тим глаголом нема ничег необичног: у РМС² под одредницом *укључивати (се)* стоји само „несврш.[ен] и уч.[естао] према укључити (се)“.

Сам ГПС означава радњу истовремену с радњом коју означава предикат. Тако је парафраза у пр. бр. 3 „телевизије јављају и притом укључују извештаче...“. У типичном случају агенс обеју радњи је исти. М. Стевановић (³1979: 742–743), међутим, скреће пажњу на то да се ГПС може употребити и у безличним реченицама: *Не може се царство задобити на душеку све дуван пушећи*. У истом контексту М. Ивић (³2008: 210–211) наводи пример *Београђанка је она велика зграда с леве стране идући према Теразијама = кад се иде / кад човек иде*, што је случај кад се „вршилац радње коју герунд именује разуме у општем смислу, као ’човек уопште’“.

3. Укључујући као предлошки израз

3.1. Облик *укључујући* има још једну улогу, која у нашим једнојезичним речницима (РСАНУ, РМС, РСЈ) није регистрована: да уведе, на крају клаузе одн. реченице, и увек иза паузе у говору одн. зареза у писању,³ накнадну информацију, у примерима као што су ови:

- (4) За аналитичаре је већу тежину имао податак да се клима „хлади“ у **водећим чланицама валутне уније, укључујући Француску и Немачку [...]**. (ЕК)
- (5) Од 19 чланица НАТО, **15** су обећале да ће учествовати у операцији у Македонији, укључујући и САД, рекао је Бродер. (ЕК)

¹ У примерима полумасним слогом истичемо релевантне делове, а саму реч *укључујући* подвлачимо. Примери су, иначе, наведени у аутентичном облику, осим што су они из ЕК пребачени у ћирилицу.

² Тумачење ове и сличних скраћеница налази се у списку литературе на крају рада.

³ Зарез се у овом случају пише прилично доследно (мада не и увек), што, с обзиром на генерално ниску интерпункцијску писменост код нас, значи да је осећање да ту постоји пауза изразито јако.

- (6) Рестрикцијама је погођено око пола милиона домаћинстава и фирми у **две трећине Калифорније, укључујући** и делове Силицијумске долине [...], затим престоницу Сакраменто и Сан Франциско. (ЕК)

Ова употреба је много чешћа него глаголска: од 50 примера из ЕК с речју *укључујући* које је програм насумично одабрао, у свих 50 се она овако употребљава.

Као што видимо, најпре се именује некакав шири именички појам (одсад: ИП₁) – скуп (пр. 4, 5) или целина (пр. 6) – а онда се, помоћу *укључујући*, уведе ужи именички појмови (један или више њих, одсад: ИП₂), који се идентификују као чланови односно делови тог ширег појма, тако што се каже да он обухвата, „укључује” и њих. Подразумева се, дакле, да шири појам обухвата и друге јединице, а не само оне које су именоване после речи *укључујући*. Због тога после те речи по правилу, мада не и обавезно, стоји речца *и* (како је у пр. 5, 6).

Тиме што их издваја из ИП₁ и посебно именује, пошилалац поруке истиче ИП₂, у складу са својим комуникативним потребама. То истицање је, међутим, дискретније него да је постигнуто речима *нарочито* или *посебно*. Односу између тих израза вратићемо се у т. 6.2.

Ова употреба речи *укључујући* повезана је с њеном глаголском употребом, и то оним случајем кад је ситуација означена глаголом деагентизована: ако кажемо *Дошли су сви, укључујући Марка и Марију*, подразумева се „а у њих треба укључити Марка и Марију”.

3.2. ИП₁ и ИП₂ именовани су именичким јединицама (именицама, именичким синтагмама, именичким заменицама; одсад: ИЈ). При томе ИЈ₁ може стајати у било ком конституентском облику – тј. падежу одн. предлошко-падежној конструкцији (одсад: ППК), а ИЈ₂ стоји у акузативу без предлога. Дакле, реч *укључујући* и даље задржава рекцију коју има глагол *укључивати*. Да постоји свест о вези с глаголом, показују и пр. 7, 8, где уз *укључујући* стоји допуна за место завршетка кретања – какву би захтевао и сам глагол *укључивати*:

- (7) Sa više od 350 različitih dobavljača delova (**uključujući u tu cifru** i skoro 100 njih sa teritorije Poljske) [...].
- (8) U najvećem broju zemalja, **uključujući u to** i Srbiju, policiji je zakonski omogućeno da primenjuje posebne mere za tajno prikupljanje podataka [...].

Треба одмах рећи да иза *укључујући* могу стајати и изрази који који нису такве допуне, него подразумевају локационо значење, те не истичу глаголску природу те речи:

- (9) [Z]amoljeni organ dostaviće sve odgovarajuće informacije koje mogu da obezbede pravilnu primenu carinskih propisa, **uključujući, između ostalog**, i informacije o prevozu i isporuci robe [...].

- (10) [...] a da će sa ovim potezom Air Serbia ”penzionisati” trenutnu Boeing 737-300 flotu, uključujući међу njима i prvu letelicu ovog tipa u Evropi koju Jat Airways trenutno poseduje.
- (11) [...] organu za sprovođenje ili zastupnicima koje odredi organ za sprovođenje, uključujući, међу осталима, revizore, predstavnike NVO-a, organe za sprovođenje zakona i inspektore rada [...].

3.3. Који је граматички статус речи *укључујући* у оваквим случајевима? У литератури такву њену употребу помиње само Љ. Поповић у свом раду о предлошким изразима у српскохрватском језику (1966: 213). Предлошки изрази су изрази „који се употребљавају у предлошкој служби”; они су „мање-више изгубили своје лексичко значење и почели су да служе за обележавање односа између именице која им је дотад била допуна и речи од које су зависили” (исто: 195). Тако су од глаголских прилога потекли предлошки изрази *изузев*, *захваљујући* и *благодарећи* (исто: 212). А *укључујући* је један од оних глаголских прилога (заједно са *идући*, *почевши*, *почев*, *судећи по*) који су „пошли у правцу граматикализације”.

Реч *укључујући* из пр. 3–11 задовољава бар један од критеријума за препознавање предлошких израза које наводи Поповић: видели смо да је таква њена употреба веома честа, чешћа од њене глаголске употребе.

3.4. У једном примеру од 50 из ЕК ИП₁ се, по свој прилици, исцрпљује у ИП₂, тј. ИП₁ обухвата само ИП₂ (иако је употребљена речца *и*):

- (12) „Наши стационарно-угоститељски смештајни капацитети тренутно су ангажовани 80 одсто, болеснички дан у двокреветној соби стаје 650, у трокреветној 550 динара – укључујући и смештај, храну и целокупну бригу о пацијентима”, рекао је Трајковић. (ЕК)

Наиме, вероватно нема више ничег што улази у наведену цену него оно што је набројано иза *укључујући*.

3.5. Осим употребе која је досад описана – да служи издвајању једног или више елемената скупа или целине – предлошки израз *укључујући* употребљава се и ради простог надовезивања, тј. да означи (саставни) напоредни однос; значење му је „а и”, које није у сагласности с лексичким значењем глагола *укључивати*. Та употреба није честа, али ни занемарљиво ретка (јавља се у 6 примера од анализираних 50):

- (13) „Људи ће, одсада, са једне или друге стране границе моћи несметано и слободно да комуницирају [...]. [С]творени су добросуседски, пријатељски односи међу Србима и Македонцима, укључујући и Албанце који живе у овом региону”, истакао је [...] Горан Свилановић. (ЕК)

Наиме, Срби и Македонци не укључују Албанце.

4. Укључујући као речца (1): опис и подаци о пореклу примера

У примерима као што су прва два наведена у овом раду, ИЈ₂ се више не везује за укључујући, него „прескаче” ту реч и уклапа се непосредно у реченичну (одн. синтагматску) структуру. Конституентски облик у којем стоји ИЈ₂ одређен је њеном синтаксичком функцијом: у пр. 1 и 2 има функцију прилошке одредбе за место одн. за узрок.

У ЕК на такве примере нисмо наишли, али интернет њима обилује. У нашем корпусу, који обухвата око 120 примера, иза укључујући стоје ППК с предлозима у (+ ак./лок.), *из*, *на* (+ ак./лок.), *са* (+ ген.), *о* (+ лок.), *од*, *за* (+ ак.), *пред* (+ инстр.), *над* (+ инстр.), *под* (+ инстр.), *међу* (+ инстр.), *изнад*, *испод*, *испред*, *унутар*, *ван*, *широм*, *путем*, *према*, *кроз*, *уз*, *по* (+ак.), *са* (+ инстр.), *пре*, *после*, *током*, *због*, *услед*, *уместо*, *против*, као и са сразмерно великим бројем предлошких израза: *на почетку*, *на крају*, *на плану*, *у области*, *у погледу*, *у случају*, *у процесу*, *у односу на*, *у вези са*, *од стране*, *у контексту*, *у сврху*. Лако се може претпоставити да тај списак предлога односно предлошких израза није коначан. Такође је посведочена ИЈ₂ у зависним падежима без предлога – генитиву, дативу (пр. 16) и инструменталу, па чак и у номинативу (пр. 15).

У питању су најчешће преводи с енглеског језика:

- текстови који потичу од разних иностраних институција, често у оквиру Европске уније или Уједињених нација или њихових тела (УНИЦЕФ, УНХЦР, ОСЦЕ, УНМИК, ОЕБС, Савет Европе, Еулекс итд.), али и других (америчка амбасада, аустријска влада...); документи настали из сарадње ових и домаћих институција;
- међународни закони, конвенције и сл. преведени на српски језик (нпр. *Циљеви одрживог развоја*), међудржавни уговори;
- домаће институције, државне и недржавне: Министарство здравља РС, Институт за стандардизацију Србије, Београдска отворена школа, Академија за медијацију и дијалог, Специјализована већа и специјализовано тужилаштво Косова;
- различити медији и новинске агенције, информативни портали на интернету: Слободна Европа, Глас Америке, Радио Косова, Н1, Данас, Курир, Експрес, Блиц, Инсајдер, Недељник, Новости, РТВ, Б92, Vesti online, Novostidana.rs;
- правни (најчешће политике приватности) или рекламни текст неке компаније, обично (али не искључиво) иностране;
- *Википедија* на српском.⁴

⁴ Неки од тих текстова могли су настати аутоматским превођењем (нарочито из последње две наведене групе). У неким случајевима је то очигледно по великом броју грешака, али текстови које смо узимали у обзир били су задовољавајуће тачни. – Чини се да је и у самом енглеском језику овакво понашање речи *including* такође новије: такве примере нисмо пронашли ни у једном енглеском речнику на интернету (<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/including>; <https://www.merriam-webster.com/dictionary/include>; <https://www.britannica.com/dictionary/inclu>

У ретким случајевима ради се о ауторским текстовима, а неколико примера потиче и из усменог језика – из изјава политичара и стручњака (обично медицинских).

У свим тим изворима, дакле, реч је о званичном, формалном, пре свега писаном језику. Свега један пример у нашем корпусу потиче из неформалног језика, с једног форума (и занимљиво је да се само у њему јавља одрични облик *не укључујући*):

- (14) Od nedavno sam ponosni vlasnik DJI Mini 2 i bio bi zahvalan ako bi mi neko konkretno rekao da li se može letiti po centru Sarajeva, tačnije dio između SCC-a i Vijećnice (не укључујући изнад MUP-a или Предсједништва)? Dron nisam registrovao [...].

У вези с овим последњим примером треба рећи да овакву употребу речи *укључујући* налазимо и у босанским, хрватским и црногорским изворима на интернету.

5. *Укључујући* као речца (2): синтаксички и семантички аспект

5.1. Једну групу примера (отприлике петину у читавом корпусу) чине они као што су следећи (в. и пр. 1):

- (15) Маске морају **сви** да носе, укључујући и **деца** [...], рекао је члан Кризног штаба професор Мијомир Пелемиш.
- (16) Sa najvišeg nadležnog političkog nivoa treba da bude izdato formalno saopštenje upućeno **svim službenicima KPS-a (укључујући policajcima kriminalne policije)** [...].
- (17) Vlada SAD-a i Ambasada SAD-a u Prištini finansiraju razne mogućnosti za programe razmene **za građane Kosova, укључујући за ученике srednjih škola, studente univerziteta, akademsko osoblje i stručnjake**.
- (18) Specijalizovana veća Kosova i Specijalizovano tužilaštvo bili su 2. decembra domaćini grupi novinara **iz Zapadnog Balkana, укључујући sa Kosova i iz Srbije** [...].

У овим примерима ППК односно падеж у којем стоји ИЈ₂ могу се без икаквих семантичких последица заменити акузативом без предлога. Поставља се, онда, питање – зашто није употребљен акузатив без предлога? Једино се може помислити на то да се предлог иза *укључујући* понавља да би реченица разумела с мање напора, односно да би се отклонила свака могућност неспоразума. Међутим, таква експлицитност се чини излишном.

5.2. У другој групи примера (има их педесетак) из ИП₁ се издвајају његови елементи (ИП₂) који имају одређену особину. Та особина се изражава одредбом – именичком јединицом у зависном падежу или ППК – која иде иза укључујући и која обично има прилошко значење. Синтаксички гледано, ИЈ₂ је у функцији одредбе ИЈ₁:

- (19) [Н]еке болне захвате, укључујући над мушкарцима, изводио је без анестезије.

Каква је разлика између овог случаја и употребе речи *укључујући* као предлошког израза? ИП₁ постоји – *болне захвате*, али не и ИП₂. У оквиру ИЈ₂ постоји именички појам (*мушкарци*), али он нема именичку вредност, него, у ППК *над*+инстр., прилошку вредност. Облик ИЈ₂ није одређен речју *укључујући*, него њеном функцијом одредбе синтагми *болни захвати*.

Да ли се може оваква конструкција преформулисати тако да иза *укључујући* стоји акузатив без предлога? Начелно, то је могуће на два начина: 1) успоставити ИП₂, било понављањем именице која означава ИП₁ или употребом анафоричке заменице (пр. 19а); 2) успоставити такав ИП₁ који може да обухвати именички појам из ИЈ₂ (пр. 19б). Наравно, могуће је потпуно одустати од речи *укључујући* и заменити је изразом *између осталог* (пр. 19в):

- (19а) Неке болне захвате, укључујући **захвате/оне** над мушкарцима...
 (19б) Неке болне захвате над **пацијентима**, укључујући мушкарце...
 (19в) Неке болне захвате, **између осталог** и над мушкарцима...

У неким примерима могућа су само друга и трећа варијанта (пр. 20), а некад је могућа само трећа (пр. 21):

- (20) Srbija se u 2019. godini suočavala s brojnim izazovima u oblasti ljudskih prava – od optužbi za policijsku torturu [...], do krivična [*sic!*] dela, **укључујући** над припадницима LGBTI популације, ocenjuje se u izveštaju Stejt departmenta.

[2] кривичних дела, укључујући **она** над припадницима...; 3) кривичних дела, **између осталог и** над припадницима...]

- (21) [...] праћење и evaluaciju sprovođenja usvojenih politika i mera, **укључујући** и ради процене njihove применљивости у случајевима трговине људима који се појаве [...].

5.3. ИЈ₂ може бити и у функцији прилошке одредбе или, евентуално, прилошке допуне.

- (22) [M]ožemo da otkrijemo vaše lične podatke odabranim trećim licima, **укључујући у sledećim situacijama** [...].

У овом случају ИП₂ не може постојати, тако да се ова реченица може преформулисати на два начина: 1) додавањем одговарајућег ИП₁ (пр. 22а) и 2) заменом речи *укључујући* изразом *између осталог* (пр. 22б).

- (22а) ... да откријемо ваше личне податке ... у **извесним ситуацијама**, укључујући и следеће...
 (22б) ... да откријемо ваше личне податке, **између осталог** и у следећим ситуацијама...

И у овој групи примера понекад је могуће применити само овај други начин (пр. 23). А да су изрази *укључујући* и *између осталог* потпуно еквивалентни, показује пр. 24, где су, у сличним контекстима, употребљена оба.

- (23) Demonstranti su ranije danas počeli da se okupljaju u malim grupama u Minsku, укључујући ispred најманје три универзитета [...].
- (24) Циљеви одрживог развоја
 1.а Осигурати значајну мобилизацију ресурса из различитих извора, између осталог и кроз повећану развојну сарадњу [...].
 2.а Повећати инвестирање, укључујући кроз побољшану међународну сарадњу, у руралну инфраструктуру [...].

6. *Укључујући* као речца (3): стилски аспект

6.1. Из претходне анализе закључујемо да конструкција с речцом *укључујући* нема никакву незаменљиву семантику; њен допринос би, онда, морао бити стилски. Могло би се, наиме, помислити да се помоћу ње реченица скраћује, да се, као редувантни, изостављају делови општег значења (пр. 19б, 22а), односно избегава понављање именице или сувишно помињање заменице (пр. 19а). Погледаћемо сада да ли текстови у којима се јавља речца *укључујући* заиста теже краткоћи и језгровитости и, уопште, чиме се они стилски одликују.

Одмах ћемо рећи да је већина примера у нашем корпусу могла бити формулисана краће и једноставније. Тако често запажемо претерану и непотребну номинализацију (пр. 25, 26, 27; в. и пр. 32, 36), некад и у оквиру декомпоновања глагола (пр. 26, 27); гомилање тзв. *и*-група, тј. употреба напредне конструкције с везником *и* уместо једне речи или синтагме (пр. 25, в. и пр. 32, 33); употребу предлошких израза, често неодређеног значења, уместо предлога (пр. 27, 28) – што све ствара и вишак речи (в. и пр. 34):

- (25) [...] удвостручити напоре у борби против **изостајања** из школе и раног **напуштања** школовања међу ромском децом, укључујући ширењем и развојем дугорочног **коришћења** услуга педагошких асистената [...]. [= Удвостручити напоре да ромска деца не изостају из школе и рано не напуштају школовање, између осталог и ангажовањем педагошких асистената.]
- (26) Turci mogu u plej-of samo ako **ostvare sve tri pobede** do kraja (укључујући над Zvezdom u poslednjem kolu) [...]. [= ако победе сва три противника до краја (укључујући Звезду...)]
- (27) Влада заједнице **има аутономију у погледу** широког спектра надлежности, укључујући над природним ресурсима и туризмом [...]. [= аутономна је у надлежностима над многим областима, укључујући природне ресурсе и туризам]
- (28) Zakoni i običaji ratovanja regulišu vođenje oružanih sukoba, укључујући **у односу на цивиле**. [= укључујући понашање према цивилима]

Следећи примери показују да конструкција с речцом *укључујући* може важне податке оставити непознатим:

- (29) „Oni koji čine ta dela će morati da budu pozvani na odgovornost, *uključujući pred ICC-om*”, rekao je Oland.
- (30) Međutim, problem sa izveštavanjem iz Nemačke i o Nemačkoj nije samo u pogrešnoj perspektivi o brojkama. Decentralizacija odgovora i politike zaštite stvorilo [*sic!*] je veliki broj oprečnih narativa koji su činili teško merljivu štetu medijskom izveštavanju, kao i javnoj svesti o opasnostima epidemije – *uključujući* i u zemljama kao što je Srbija.

Наиме, ИП₁, који у тим примерима не постоји, носио би битну информацију: у пр. 29 не знамо пред којим све институцијама ће „они који чине та дела” „морати да буду позвани на одговорност”, а у пр. 30 тај ИП₁ могао би да буде „у целом свету”, „целој Европи”, „многим земљама” – што све битно мења значење исказа.

Следећи примери нуде и еуфемизме:

- (31) „*Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku*” je zajednička inicijativa Evropske unije i *Saveta Evrope* koja omogućava korisnicama da ispunе своје реформске агенде у областима људских права, владавине права и демократије и да се ускладе са европским стандардима, *uključujući u procesu proširenja Evropske unije*, где је то релевантно.
- (32) Исправити **и** спречити трговинска ограничења **и** деформације на пољопривредним тржиштима у свету, *укључујући* кроз истовремено **елиминисање** свих врста извозних субвенција у пољопривреди **и** свих извозних мера са еквивалентним ефектом [...].

Наиме у пр. 31 „процес проширења Европске уније” стоји уместо „процеса приступања Европској унији”. Право значење је, дакле: „да испуне своје реформске агенде ... и да се ускладе са европским стандардима, између осталог и зато да би приступиле Европској унији.” А у пр. 32 реч *истовремено* семантички „штрчи” и указује на то да *укључујући* значи, заправо, „тако/тима што...”. Кад се уклоне сви вишкови, одговарајућа парафраза реченице била би: „Спречити земље да уведу трговинска ограничења на пољопривредне производе, тако што ће укинути извозне субвенције и сличне мере.”

Наведене особине одлика су бирократског језика (в. Кликовац 2008) – и у том кључу, сматрамо, треба разумети и употребу речи *укључујући* као речце. Она може бити још један начин да се бирократски језик – као језик онога ко има друштвену моћ и тежи да је истакне, а често и злоупотреби – самопрогласи, учини различитим од уобичајеног начина изражавања. Ево једне предуге, нејасне, неодређене и преопште – речју, егземплярно бирократске реченице из нашег корпуса:

- (33) **Партнерство и сарадња** треба да **буду подстицани** међу **бројним актерима** укљученим у образовање за демократско грађанство **и** образовање из људских права на државном, регионалном **и** локалном нивоу, *укључујући* међу творцима смерница, образовним стручњацима, ученицима, родитељима, образовним устано-

вама, невладиним организацијама, медијима и у широј јавности, како би **се што више искористили** њихови доприноси.

А да речца *укључујући* може исказ чинити формалн(иј)им односно (квази)стручнијим, лепо показује следећи пример:

- (34) Konsultantkinja i epidemiološkinja u Agenciji za zdravstvenu bezbednost Ujedinjenog Kraljevstva Ketrin Rasel rekla je da se kovid 19 pretežno prenosi sa osobe na osobu, ali u nekim situacijama virus se može preneti sa ljudi na životinje. „U skladu sa opštim smernicama za javno zdravlje, trebalo bi da perete ruke, uključujući pre i после kontakta sa životinjama”, dodala je ona.

Реченица *требало би да перете руке* је тривијална; а ако је већ реч о томе да се вирус може пренети с људи на животиње, онда је порука, заправо, само следећа: *Требало би да перете руке пре и после контакта са животињама*.

6.2. Јасноћи израза с речцом *укључујући* никако не доприноси ни то што она има и друга значења осим оног повезаног с глаголом *укључивати* – што смо запазили и у вези са *укључујући* као предлошким изразом (в. т. 3.4 и 3.5). У пр. 35 има значење „и”, у пр. 36 „чак и”, а у пр. 37 „и то”.

- (35) Dugotrajni ajlajner i olovka za oči. S jedne strane mekani filcani vrh omogućava vam da nacrtate definisanu i preciznu intenzivnu crnu liniju na gornjem kapku [...]. Sa druge strane, automatska olovka vam omogućava da spojite liniju, uključujući **na unutrašnjem obodu oka** [...].
- (36) Ako dobijete uputstvo od kliničkog tima, nosite masku tokom **boravka** u centru za dijalizu, uključujući tokom terapije.
- (37) Građanima Srbije je data mogućnost da se oslobode od plaćanja sudskih taksi ukoliko postupak otpočet pred sudom okončaju sporazumom u vansudskom postupku – medijaciji. Ovo je omogućeno time što strana u sukobu uvek može podneti predlog za **rešavanje spora medijacijom uključujući pre suđenja, u toku suđenja ili tokom žalbenog postupka**.

Нарочиту пажњу, међутим, привлаче неретки случајеви где *укључујући* заправо стоји уместо *нарочито*; ево једног (в. и пр. 2):

- (38) Ali su dodali da je štetniji oblik oklevanja podstaknut lažnim vestima, mitovima i dezinformacijama o bezbednosti vakcina, uključujući medju verskim grupama i nekim članovima lekarske zajednice.

Да бисмо видели и ближе испитали однос међу тим двама речима, прегледали смо документ *Model Smernica o vladinim merama za sprečavanje trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije u lancima snabdevanja*, OEBS, 2018.⁵ У њему је, на 76 страна, реч *укључујући* употребљена чак 95 пута –

⁵ <https://www.osce.org/files/f/documents/3/3/475511.pdf>, страница посећена 23. 8. 2022.

од тога девет пута као речца, а у осталим случајевима као предлошки израз с акузативом. У исто време, *нарочито* и *посебно* као надовезивачке речце употребљене су само 15, односно 9 пута, а израз *пре свега* само једанпут. При томе би у двадесетак примера са *укључујући* прикладније било употребити неки од ова три потоња израза; а да је вредност речи *укључујући* заиста „нарочито”, показује и то што се у документу налазе обе ове речи у истом контексту:

- (39) [...] mehanizam za pritužbe u slučaju kršenja ljudskih prava, uključujući trgovinu ljudima [...].
- (40) U slučaju utvrđivanja kršenja ljudskih prava, **нарочито** trgovine ljudima, u lancima snabdevanja dobavljača [...].

Не можемо се одупрети утиску да се *укључујући* појављује као еуфемизам за речи које служе истицању: *нарочито*, *посебно*, *пре свега* и сл.; а презевши семантику тих речи, *укључујући* је преузело и њихово синтаксичко понашање.⁶ Тако текст постаје „раван”, не осећа се ауторски ангажман нити став, што га додатно бирократизује.⁷

7. Закључак: шта даље с речцом *укључујући*?

Реч *укључујући* употребљена као речца јесте иновација у српском језику, али не аутохтона, него преузета из енглеског језика. Наша анализа је показала да је она бирократизам – одлика бирократског језика као нарочитог облика формалног, и потенцијално манипулативног, начина изражавања. Конструкције с њом често се могу преформулисати у оне које су у српском језику уобичајене – а то је с речју *укључујући* као предлошким изразом који тражи акузатив без предлога. А кад таква преформулација није могућа, као потпуни еквивалент може се употребити израз *између осталог*. Одатле проистиче и одговарајућа нормативистичка препорука.

ЛИТЕРАТУРА

- Ивић³2008 [1983]:** M. Ivić, O srpskohrvatskim gerundima, *Lingvistički ogledi*, Beograd: XX vek, 209–229.
- Кликовац 2008:** D. Klikovac, *Jezik i moć – Ogledi iz sociolingvistike i stilistike*, Beograd: XX vek.

⁶ Наравно, ово се односи и на енглески језик, где је могуће да је *including* заменило *especially*, *particularly* и сл. изразе.

⁷ Конструкције с речју *укључујући* у овом документу – било да је она употребљена као предлошки израз или речца – врло често су (у више од десет случајева) неодређене и читаоцу непрозирне због тога што није јасно да ли ИП₁ обухвата још нешто осим ИП₂, или се у њему/њима исцрпљује. Нпр.: *Imati slobodu i sposobnost da zadrže lične identifikacione isprave, uključujući pasose, radne dozvole i ostale dokumente [...].*

- Поповић 1966:** Љ. Поповић, Предлошки изрази у савременом српскохрватском језику, *Наш језик*, XV/3–4, 195–220.
- Поповић ¹⁵2014:** Љ. Поповић, Синтакса [без потпоглавља „Систем глаголских облика и његова употреба“], [у књизи] Ж. Станојчић, Љ. Поповић, *Граматика српског језика за гимназије и средње школе*, Београд: Завод за уџбенике, (1. издање 1989).
- Поповић 2019 [1997–2000]:** Љ. Поповић, *Комуникативно-граматичка анализа реченице*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- РМС:** *Речник српскохрватског књижевног језика, I–VI*, Нови Сад: Матица српска, 1967–1976. (прва два тома и Загреб: Матица хрватска).
- РСАНУ:** *Речник српскохрватског књижевног и народног језика, I–XX*, Београд: САНУ, од 1959. надаље.
- РСЈ:** *Речник српског језика*, Нови Сад: Матица српска, 2018. (друго издање).
- Стевановић ³1979:** М[ихаило] Стевановић, *Савремени српскохрватски језик II – Синтакса*, Београд: Научна књига.

Душка Кликовац

ОБ УПОТРЕБЛЕНИИ СЛОВА УКЛЮЧУЈУЋИ (ВКЛЮЧАЯ) – СИНТАКСИЧЕСКИЙ, СЕМАНТИЧЕСКИЙ И СТИЛИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТЫ

Резюме

Слово укључујући (вкључая) может представлять собой форму деепричастия настоящего времени, образованного от глагола укључивати (вкључать), может являться предложным выражением, но особенно в переводах с английского языка появляется в виде частицы, что отражается в примере Потреси су се осетили широм западне Турске, укључујући у Истанбулу (Землетрясение ощущалось на западе Турции, вкључая в Стамбуле). В статье анализируется такое употребление слова укључујући (вкључая) – его синтаксический, семантический и стилистический аспекты.

Утверждается, что при таком употреблении оно синтаксически функционирует как частица, но его вклад в текст носит не семантический, а стилистический характер, что является одной из характеристик бюрократического языка.

Кључевые слова: современный сербский язык, слово укључујући (вкључая), заимствования из английского языка, бюрократический язык.